

УДК 811.133.1'342

СТРУКТУРА ТЕРМІНОСИСТЕМИ КЕРАМІКИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ЗА ФОРМАЛЬНИМ КРИТЕРІЄМ

Юлія Коржаєва

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)*

Розглянуто структуру терміносистеми кераміки у французькій мові за формальним критерієм (за структурним складом термінів), виділено ознаки та історичні особливості керамічної промисловості як об'єкта термінологічних досліджень, з'ясовано сутність термінології та терміносистеми кераміки, виявлено основні типи термінів за зовнішньою структурою, виконано статистичний аналіз одно- та багатокомпонентних термінів.

Ключові слова: терміносистема кераміки, термінологія кераміки, одно-, багатокомпонентні терміни, кераміка, керамічна промисловість.

Нині обсяг наукової інформації безперервно збільшується, що спонукає до послідовного та багатоаспектного дослідження наукової термінології. Сучасні термінознавці докладають чимало зусиль для того, щоб перетворити “інформаційно-термінологічний бум” у керований процес. Незважаючи на великий досвід досліджень у термінології, охопити всі галузі знань не просто.

У французькій мові найліпше досліджені терміносистеми таких галузей, як хімія, математика, медицина, право та економіка. Водночас простежується нова тенденція – дослідження терміносистем певних мікрогалузей, серед яких термінологія радіо-екології, поліграфії, онкології, хірургії, обчислювальної техніки, програмування та інформатики, електроніки, радіо- та електротехніки, геології, цукробурякової промисловості, будівництва та архітектури, загального машинобудування, санітарно-технічна термінологія та ін.

Формування терміносистеми кераміки, яка є однією з мікрогалузей промисловості будівельних матеріалів, не було раніше об'єктом лінгвістичних досліджень у французькій мові. Тому питання комплексного аналізу структури терміносистеми кераміки у французькій мові (ТКФМ) є важливим та актуальним.

Наша мета – розкриття особливостей структури терміносистеми кераміки у французькій мові за формальним критерієм (за структурним складом термінів).

Передбачено вирішення таких завдань:

- з'ясувати сутність терміносистеми кераміки;
- розглянути критерії аналізу терміносистем;
- визначити склад ТКФМ за формальним критерієм (за структурним складом термінів);
- виконати кількісну оцінку одно- та багатокомпонентних термінів у ТКФМ і навести відповідну статистику.

Об'єкт дослідження – терміносистема кераміки у французькій мові.

Предмет дослідження – склад терміносистеми кераміки у французькій мові.

Кераміка (з грец. *keramike* – гончарне мистецтво, від *kéramos* – глина) – це підгалузь промисловості будівельних матеріалів, що об'єднує підприємства з видобутку сировини й виробництва грубої кераміки (черепиці, цегли, дренажних і каналізаційних труб), тонкої кераміки (виробів з фаянсу й порцеляни), а також кислото- і вогнетривких виробів, керамічної плитки, керамзиту, виробів електротехнічної та радіотехнічної промисловості тощо.

Керамічна промисловість з'явилась в епоху неоліту. Ще в глибокій давнині люди навчилися робити водо- та вогнетривкий посуд, обпалюючи посудини з пластичної глини. Були відомі покрівельна черепиця, обпалена цегла, керамічна плитка, гончарні водопровідні труби та ін. З усіх штучних кам'яних матеріалів найдавнішими є саме керамічні.

На території України знайдено керамічні вироби, виготовлені ще за часів трипільської культури (VI тисячоліття до н.е.). З використанням керамічної цегли та керамічних плиток для підлоги побудовані Софійський собор, Десятинна церква, Золоті ворота – історичні пам'ятники Київської Русі X–XI ст.

Сьогодні в Україні найбільший попит на ринку будівельних матеріалів мають стінові матеріали, у тому числі порожниста цегла та великорозмірні порожнисті вироби з поліпшеними теплоізоляційними характеристиками.

Незважаючи на значний вік галузі кераміки, її почали розглядати як прикладну технічну дисципліну лише в середині XIX ст., з початком масового випуску промислових керамічних виробів та вогнетривів. Одночасно термін *кераміка* почали вживати майже в усіх європейських мовах.

Як будь-яка галузь, кераміка використовує потрібні та відповідні до її змісту лексику і терміни, які становлять окрему термінологію. Під *термінологією кераміки* ми розуміємо не в п о р я д к о в а н у, с т и х і й н о утворену сукупність керамічних термінів, а саме: слів, словосполучень, аббревіатур, літерних умовних позначень, слів-символів, які виражають спеціальні поняття та слугують для комунікації в галузі керамічної промисловості. Ми розмежуємо поняття “термінології” та “терміносистеми” кераміки. Під *терміносистемою кераміки* розуміємо в п о р я д к о в а н у, с в і д о м о утворену сукупність керамічних термінів, усередині якої існують зафіксовані відношення між ними.

Є низка критеріїв для аналізу терміносистем, деякі з яких можна застосувати для аналізування терміносистеми кераміки [3, с. 28; 4]. Ці критерії відображені на рис. 1.

У межах формального критерію за структурним складом термінів до терміносистеми кераміки у французькій мові належать *однокомпонентні*¹ та *багатокомпонентні*² терміни або лексичні одиниці (ЛЮ). Багатокомпонентні керамічні терміни французької мови можуть мати два, три, чотири і більше компонентів.

¹ *Однокомпонентними термінами* називаємо терміни-слова, які пишуть разом або через дефіс, аббревіатури.

² *Багатокомпонентними термінами* вважаємо терміни-словосполучення, у складі яких є два та більше компонентів (у тому числі аббревіатури, символів-слова).



Рис. 1. Критерії аналізу терміносистем
Джерело: складено автором за [3, с. 28].

Унаслідок дослідження виявлено, що кількість однокомпонентних термінів становить 856 ЛО, або 36,78 % від загальної кількості досліджуваних термінів. Наприклад, *porcelaine, tour, sgraffiti, nanoc eramique, microfissuration, melon, majolique, kaolin, glaçure, fusaiole, MEST*.

Кількість багатокомпонентних термінів у ТКФМ становить 1 475 ЛО, або 63,22 % (табл. 1).

Таблиця 1
Склад термінів терміносистеми кераміки у французькій мові

Кількість компонентів	Кількість ЛО	%
Однокомпонентні	856	36,78
Багатокомпонентні у тім числі:	1 475	63,22
двокомпонентні	558	23,9
трикомпонентні	637	27,3
чотирикомпонентні	148	6,4
п'ятикомпонентні	75	3,2
шестикомпонентні	35	1,5
семикомпонентні	12	0,5
восьмикомпонентні	5	0,2
дев'ятикомпонентні	4	0,2
десятикомпонентні	1	0,02
Усього	2 331	100

Джерело: розраховано автором.

З наведених даних бачимо, що найбільша кількість ЛО припадає на три- та двокомпонентні терміни.

Трикомпонентних термінів налічують 637 ЛО, або 27,3 %, наприклад: *argile à faïence, aptitude au gonflement, analyse par sédimentation, battage de la pâte, blanc d'Espagne*.

На двокомпонентні терміни припадає 558 ЛО, або 23,9 %, наприклад: *four Casing, fibre céramique, émail stannifère, céramique YTZP*.

У складі багатокомпонентних термінів найменше представлені восьмикомпонентні терміни (5 ЛО, або 0,2 %), наприклад: *distributeur pour émail en poudre à cycle continu, briques creuses à perforation verticale rectifiées*; та дев'ятикомпонентні терміни (4 ЛО, або 0,2 %), наприклад: *céramique piézoélectrique multi-couches à durée de vie extra longue, produits en argile réfractaire à basse teneur en alumine*.

Найдовший термін-словосполучення, зафіксований у дослідженому матеріалі, налічує десять компонентів, а саме: *tissu pour filtres à poche pour gaz à hautes températures* – деномінативна перифраза, яка є особливо поширеною у пояснювальних та науково-популярних текстах.

У ході дослідження зафіксовано терміни, тип яких за кількістю компонентів визначити важко, оскільки вони мають два варіанти графічного оформлення. Причому, деякі терміни з подвійною графічною формою можуть належати

- а) до одного структурного типу (див. приклади 1–3 у табл. 2);
- б) до різних типів термінів (див. приклади 4–10 у табл. 2).

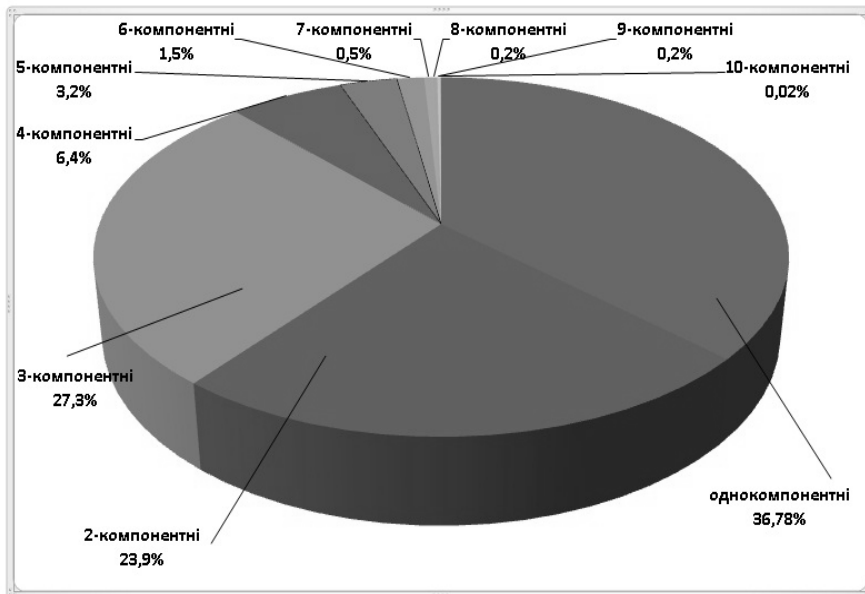


Рис. 2. Співвідношення одно- та багатокомпонентних термінів у ТКФМ
Джерело: складено автором

Таблиця 2

Особливості графічного оформлення керамічних термінів

Номер з/п	Графічне оформлення №1	Тип терміна за кількістю компонентів	Графічне оформлення №2	Тип терміна за кількістю компонентів
1	microstéréolithographie	однокомпонентний	μSLA	однокомпонентний
2	polytétrafluoroéthylène	однокомпонентний	PTFE	однокомпонентний
3	céramique piézoélectrique	двокомпонентний	céramique PZT	двокомпонентний
4	couronne céramo-céramique	двокомпонентний	CCC	однокомпонентний
5	couronne céramo-métallique	двокомпонентний	CCM	однокомпонентний
6	EM céramique	двокомпонентний	EM-céramique	однокомпонентний
7	sang de boeuf	трикомпонентний	sang-de-boeuf	однокомпонентний
8	titano zirconate de plomb	чотирикомпонентний	PZT	однокомпонентний
9	céramique à zirconium partiellement stabilisés	п'ятикомпонентний	céramique YTZP	двокомпонентний
10	filtre en céramique cofrittée à basse température	семикомпонентний	filtre en céramique LTCC	чотирикомпонентний

Джерело: складено автором.

Наявність термінів з нестабільним (подвійним) графічним оформленням можна пояснити нестабільністю терміносистеми кераміки у французькій мові та незавершеністю її формування.

Аналіз керамічних термінів засвідчив, що в досліджуваній терміносистемі переважають багатокомпонентні терміни. Цей факт може мати дві основні експлікації:

1) з розвитком керамічної промисловості виникають нові поняття, що потребують позначення та які важко термінологізувати одним словом;

2) термінознавці прагнуть до точності номінації, яку у французькій мові досягають шляхом “послідовного нанизування” компонентів, що призводить до утворення багатокомпонентних термінів.

Сучасні термінознавці (С. Гриньов, О. Казачкова, В. Куманін та ін.) дотримуються думки, що терміносистема певної галузі вважається сформованою, якщо містить близько 70 % багатокомпонентних термінів [4, 8]. Як уже зазначено, серед термінів кераміки у французькій мові багатокомпонентні становлять 63,22 %. Отже, терміносистема кераміки французької мови на сучасному етапі перебуває на стадії формування.

Виконане дослідження терміносистеми кераміки французької мови за формальним критерієм (за структурним складом термінів) дає змогу зробити такі висновки.

Терміносистема кераміки – це впорядкована, свідомо утворена сукупність керамічних термінів, усередині якої існують зафіксовані відношення між ними.

За формальним критерієм (за структурним складом термінів) терміносистема кераміки у французькій мові складається з одно- та багатокомпонентних термінів. Багатокомпонентні терміни в досліджуваному матеріалі можуть мати від двох до десяти компонентів.

У досліджуваній ТКФМ переважають багатокомпонентні терміни (63,22 %). Серед них найбільше представлені три- (27,3 %) та двокомпонентні (23,9 %). Найменша кількість припадає на восьми- (0,2 %) та дев'ятикомпонентні (0,2%) терміни. Найдовший термін-словосполучення налічує десять компонентів і представлений однією лексичною одиницею (0,02 %).

З розвитком терміносистеми кераміки виникають нові поняття, які важко точно термінологізувати одним словом, отже, у ТКФМ простежується тенденція до переважання багатокомпонентних термінів.

Оскільки у ТКФМ багатокомпонентні терміни становлять менше 70 %, то вона на сучасному етапі перебуває на стадії формування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Ахматова О. С.* Словарь лингвистических терминов / Ахматова О. С. – М. : Сов. энциклопедия, 1966. – 607 с.
2. *Бабюк В. А.* Радіоекологічна термінологія сучасної французької мови: структура, семантика, функціонування: дис. на здобуття наукового ступеня канд. наук: 10.02.05 / Бабюк В. А. – 2008.
3. *Виноградова Л. В.* Русская терминология туризма: структурная характеристика / Виноградова Л. В. // Вестник НовГУ. Сер.: История. Филология. – 2009. – №52. – С. 27–30.
4. *Гринев С. В.* Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – МГУ им. М. В. Ломоносова, Моск. пед. ун-т. – М. : Моск. лицей, 1993. – 309 с.

5. *Гринев-Гриневиц С. В.* Терминоведение / Гринев-Гриневиц С. В. – М. : Издательский центр “Академия”, 2008. – 304 с.
6. *Д’яков А. С.* Основы терминотворения / Д’яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. – К., 2000. – 216 с.
7. *Д’яков А. С.* Основы терминотворения: семантические та соціолінгвістичні аспекти / Д’яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. – К. : Вид. дім “КМ Academia”, 2000. – 103 с.
8. *Казачкова О. А.* Толкование терминов в толковом терминологическом словаре “Технология художественной обработки металлов” / Казачкова О. А., Куманин В. И. // Новые металлы и технологии : материалы науч.-техн. конф. – М. : МГАПИ, 2001. – С. 63–66.
9. *Лейчик В. М.* Терминоведение: Предмет, методы, структура / В. М. Лейчик. – М. : КомКнига, 2006. – 256 с.
10. *Рождественская С. В.* Модели структурно-компрессированных терминов керамики в английском и русском языках / С. В. Рождественская // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. Аспирантские тетради: научный журнал. – 2008. – № 30 (67). – С. 227–233.
11. *Суперанская А. В.* Общая терминология: терминологическая деятельность / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева. – М. : Наука, 1993. – 246 с.

Стаття надійшла до редколегії 12.05.2011

Прийнята до друку 24.05.2011

THE CERAMICS TERMINOLOGICAL SYSTEM DUE TO FORMAL CRITERION IN THE FRENCH LANGUAGE

Korzhayeva Yulia

*The Ivan Franko National University of L'viv
(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)*

In the given article is discussed the problem of ceramic terminology system's structure in French according to the formal criterion (according to the term's structure). Characteristics and historical particularities of ceramic industry as object of terminological researches are determined, the notion of ceramic terminology is established, the fundamental types of ceramic terms according to their external structure are defined, one- and polycomponent terms are statistically analysed of is done.

Key words: ceramic terminology system, one- and polycomponent terms, ceramic, ceramic industry.

СТРУКТУРА ТЕРМИНОСИСТЕМЫ КЕРАМИКИ ВО ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКЕ ПО ФОРМАЛЬНЫМ КРИТЕРИЯМ

Юлия Коржаева

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)*

Рассмотрено структуру терминосистемы керамики во французском языке по формальному критерию (по структурному составу терминов), выделено характеристики и исторические особенности керамической промышленности как объекта терминологических исследований, установлено сущность терминологии и терминосистемы керамики, выявлено основные типы терминов по внешней структуре, проведено статистический анализ одно- и многокомпонентных терминов.

Ключевые слова: терминосистема керамики, терминология керамики, одно-, многокомпонентные термины, керамика, керамическая промышленность.